

paraszti építkezés jellegzetes példája. A homlokzata védendő — szólt javaslatom. Eredmény: javaslatom ellenére nem került a védendő épületek sorába, de ennek ellenére még érintetlen.

9. A Szabadság téren álló Alföld Szálloda 1875-ben épült Hoffer Károly szegedi építész tervei alapján. Az emeletes épületet városképi jelentőségűnek javasoltam. Eredmény: nem minősítették védettnek, ma már egy modern szálloda áll a helyén.
10. A Rákóczi utca 8. szám alatti, úgynevezett Supkégel-ház. Orosháza első emeletes háza, 1844-ben vályogból épült. Az épület nyílászáró szerkezetei szép munkák. E házban rejtegették Világos után Kossuth Lajos családját néhány hétig. Eredmény: indokaim ellenére nem sorolták a védendő épületek közé, s ma már csak hült helye van meg.
11. A Zombai utca 8. szám alatti parasztház, a XIX. század második felében épült. Napsugaras oromrésze és fatornáca védetté nyilvánítandó — mondta javaslatom. Felvételre a városképi jelentőségű épületek sorába. Sajnos, ma már ennek ellenére nincs meg.
12. A Zombai utca 38. szám alatti napsugaras parasztházat is javasoltam védetté nyilvánítani. Eredmény: nem vették fel a védett épületek sorába, ezzel szemben még áll.

Végeredményben sajnálatos az a tény, hogy védettség ide — védettség oda, értékes épületeink tűntek el a föld színéről, s apasztották városunk amúgy sem nagyszámú műemléki jellegű vagy városképi jelentőségű épületeinek számát.

Különösen a Külley-ház lebontását sajnálhatjuk, hiszen mennyire alkalmas lett volna ez a ház múzeumi kiállítások, esetleg fiókleveletár vagy könyvtár céljára, de méltó helye lett volna itt a Boldizsár Képtárnak is. Vagy pedig: az épület helyiségeit, ha a szükség úgy kívánta volna, akár iskolai tantermekké is át lehetett volna alakítani. Milyen jól jönne az most!

5. Nagy változáson estünk át

Az államosított múzeumok tanácsi kezelésbe kerültek

1945 után a múzeumok folytatták tovább az addigi keretek között munkáikat. Fenntartóik a városok, megyék voltak. Fejlődésük az adott körülmények között folyt, fenntartóik szemléletéből, a múzeumhoz való hozzáállásuk fokától függött a múzeumok fejlődése. Azonban az 1950 előtti időkben érezni lehetett, hogy hazánk múzeumainak államosítása a levegőben lóg, és a megvalósításuk csak idő kérdése. Így is történt. Egy évtizeden keresztül központi irányítás mellett, kitűnő szakemberek útmutatása alapján a múzeumok minden tekintetben hatalmasan fejlődtek. A megüresedett állásokat egyetemet végzett szakemberek, régészek, néprajzosok, művészettörténészek töltötték be. Amikor, úgymond, minden múzeum szénáját sikerült

központi irányítással rendbeszedni, kezdték hangoztatni, hogy a múzeumok fejlődése lehetővé teszi, és megérett arra, hogy az ország múzeumi tanácsi kezelésbe kerüljenek. Jól emlékszem rá, ezt a tényt Darvas József miniszter jelentette be néma csönd közepette. Nem szólt hozzá senki sem. A tanácsi kezelésbevétel azt jelentette, hogy minden múzeum a saját megyéje kezelésébe került.

De nézzük meg a dokumentumok tükrében, hogy ez a fontos változás hogyan zajlott le. Az 1961. év végén Nagy Sándor a Központunk gazdasági igazgatója szokatlanul meleg hangon kívánt minden múzeum igazgatójának és dolgozójának kellemes ünnepeket és boldog új évet. Hosszú levelét azzal kezdte, hogy ez az év vége különösen megfeszített munkát igényelt a Múzeumok Központi Gazdasági Igazgatósága valamennyi dolgozójától, mert az évvégi szokásos feladatok megoldásán kívül a vidéki múzeumok tanácsi kezelésbe adásának előkészítése rendkívüli feladatokat ró rájuk. E sok gonddal járó munka végzése közben sok szó esett arról, hogy a vidéki múzeumokkal kialakult kapcsolat az 1962. évtől módosul, és azok gondjaiban kevésbé osztozhatnak. Amikor ilyen gondolatok foglalkoztatták a Gazdasági Igazgatóság dolgozóit, visszaemlékeztek arra, hogy a legnehezebb időben, a legkomolyabb gondok közepette is az egymás munkájának megbecsülése s a múzeumügy szeretete segítette az előttünk álló feladatok megoldásában. Végül az elmúlt évek közös gondjaira és eredményeire emlékezve köszönetet mondott az orosházi múzeum dolgozóinak a Központi Gazdasági Igazgatóság munkájának támogatásáért és a szívélyes együttműködésért. Ugyancsak az 1961-es év végén, december 16-án Molnár János miniszterhelyettes adott háromoldalas, részletes útravalót, pontosabban irányelveket az 1962. évi munkához. Már a körlevél első mondata is jelezte a szokatlanul hosszú iránymutatás fontosságát. „A jövő évi munka központjában a vidéki múzeumok tanácsi kezelésbe adása a központi elvi-szakmai irányítás és ellenőrzés erősödését, nem pedig a gyengülését jelenti. Alapvető munkának jelöli meg a népnevelő munka hatékonyságának javítását és újabb tömegeknek a múzeumlátogatók sorába való bevonását.” Nagyon megnyugtató volt számomra a körlevélnek az a megállapítása, hogy a tudományos munka színvonalának emelése nélkül a múzeumi élet fejlődése nem lehet kielégítő. A múzeumok tanácsi kezelésbe való vételével függ össze az, hogy különösen felhívták a figyelmet arra, miszerint a leltározás és nyilvántartás területén mutatkozó hiányok felszámolása a jövő esztendő egyik legfontosabb feladata. A körlevél lelünkre kötötte, hogy a nyilvántartási munkáknál esetleg meglévő rendellenességek felszámolásához még más munkák rovására is lehet munkaerőt beosztani. Még az a szerencsénk, hogy nálunk ezen a téren a legteljesebb rend uralkodott.

A következő évben gyorsan peregtek az események. 1962. március 8-án a Művelődésügyi Minisztériumból Balassa Iván osztályvezető-helyettes 81 884/1962. szám alatt arról értesített, hogy a Békés megyei múzeumok tanácsi kezelésbe adása folyó hó második felében, előreláthatóan március

20—23. között történik meg. A leirat arra kért, hogy az átadást maximálisan készítsem elő, és az átadáskor tartózkodjam a múzeumban. Március 19-én jött is a távirat, hogy március 23-án, egy pénteki napon tartózkodjam a múzeumban, mert akkor adják át. A múzeum átadása és átvétele annak rendje-módja szerint megtörtént. A róla készült 82 158/1962. számú 5 oldalas jegyzőkönyvet a minisztérium március 26-án küldte le. 1962. augusztus 4-én kelt a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum 206/1962. számú irata, amelyben a Minisztertanács határozata alapján a Művelődésügyi Minisztérium f. évi július 1-i érvénnyel a megyei múzeumokat a Békés megyei Tanács kezelésébe adta át, és ezzel kapcsolatban az orosházi Szántó Kovács Múzeum átadásáról felvett jegyzőkönyvet csatoltan megküldi. Végül a Művelődésügyi Minisztérium 1962. szeptember 25-én kelt 84 218/62. számú iratához csatolva megküldte a múzeumi munkában való felhasználás céljából a Békés megyei Múzeumi Szervezet működésének irányelveit. Számunkra legfontosabb az irányelvek első szakasza, amelyet idézek: „A Békés megyei Múzeumok Szervezete a helyismereti kutatás tudományos intézménye, amely tudományos és kutató munkájából eredő népművelési feladatokat lát el.” Hej, pedig a következő idők gyakorlatában még hosszú ideig hányszor, de hányszor még éreznünk kellett azt, hogy a múzeum legelsősorban népművelő intézmény, amely egy icikét-picikét tudományos kutatással is foglalkozik. Majd így folytatódik: „Feladata a muzeális anyag gyűjtése, tárolása, megőrzése, nyilvántartása, tudományos és népszerű publikációja, és az eredményeknek kiállításokon történő bemutatása.” Olyan tömör és olyan igaz, hogy ma sem lehetne egy betűt sem hozzátenni, sem elvenni. Leszögezi az irányelv, hogy a megyei szervezet igazgatóját a művelődésügyi miniszterrel egyetértésben a Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya nevezi ki. Az igazgató felelős a múzeumi szervezet szakmai és gazdasági tevékenységéért. Felügyeletet gyakorol a szervezethez tartozó múzeumok és gyűjtemények felett. Azonban a múzeumok szakmai irányítását és ellenőrzését felügyeleti hatáskörben a Művelődésügyi Minisztérium gyakorolja. A szakszerű, magas színvonalú munka biztosítását szolgálná az is, hogy a múzeumok működésének irányelvében le van fektetve: tudományos, gazdasági és technikai beosztások betöltésének előfeltétele a Művelődésügyi Minisztérium által előírt szakképzettség.

A múzeumok tanácsi kezelésbevétele után pár hónap múlva, a Békés megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya megkért, hogy számoljak be múzeumunk helyzetéről a tanácsosítás óta. Mivel mondanivalómat fontosnak és jellemzőnek tartottam, ezért kissé részletesen ismertetem: Az orosházi múzeumban a tervszerű munka zavartalanul folyik, a tanácsosítás nem okozott semminemű zökkenőt. Őszintén megírtam, hogy a muzeológusok ország-szerte, s így én is aggodalommal fogadtam a múzeumok tanácsi kezelésbevételelét. Attól tartottam, hogy a népművelési tevékenység fokozásával háttérbe fog szorulni a tudományos munka. Megírtam, hogy zavartalanul folytatatom publikáló munkásságomat.

A muzeológusoknak másik aggálya az volt, hogy a költségvetési keretünk csökkenni fog. Azonban meg kellett állapítani, hogy a jövő évi költségvetés nem mutat csökkenő tendenciát. Meg kell állapítani azt is, hogy a tanácsai kezelésbevétele óta csökkent az adminisztráció. Befejezőképpen őszintén megírtam, hogy amennyiben a megye magáévá teszi a Művelődésügyi Minisztérium megállapításait a múzeumok működésének irányelveiről, amelyet a „Békés megyei múzeumok működésének irányelvei” címmel körlevélként küldött meg, akkor a megyei múzeumok töretlenül fognak működni. S amennyiben a megye irányító és vezető gyakorlatában az domborodik ki, hogy a múzeumok tudományos intézetek, amelyek népművelési tevékenységet is végeznek — akkor fejlődésük biztosítva lesz!

Több mint 20 év távlatából nézve mi az igazság? Minisztériumi irányelvek ide, miniszteri irányelvek oda, megyénk Művelődési Osztálya eleinte a múzeumban is a népművelést tekintette legfőbb feladatának. Azt hiszem, hogy a megyénkben egyedül én voltam az, aki a megyei irányvonalat tudomásul vettem, de rendületlenül publikáltam tovább. Azt tartottam, hogy könyveim is a népművelést szolgálják, de magas fokon. Azt tapasztalom, hogy megyei vezetőink szemlélete e téren megváltozott. Rájöttek arra, hogy végső soron a múzeumok olyan tudományos intézetek, amelyek természetesen népművelési feladatot is teljesítenek a maguk sajátos eszközeivel.

6. Akik segítették munkámat: a beosztott alkalmazottak

A múzeumnak a megszervezésekor két alkalmazottja volt: a múzeumvezető és egy hivatalsegéd. Az utóbbi állás betöltésekor kezdetben arra törekedtem, hogy olyan személyt nyerjek meg, aki néprajzi érdeklődésű és becsüli a múzeumban folyó munkát. Egy-két ilyen hivatalsegédünk volt is, de csak ideig-óráig. Egy ideig elég volt egy hivatalsegéd: ugyanis hetenként csak csütörtökön és vasárnap tartottuk nyitva a múzeumot a nagyközönség számára. Később, ahogyan fejlődött a múzeum, úgy növeltük a nyitvatartás idejét. A hivatalsegéd munkakörét kettéválasztottuk, teremőri és takarítói munkakörre. Évtizedeken keresztül a múzeumigazgatón kívül, napi 8 órában foglalkoztatott teremőr és napi 4 órás takarítója volt a múzeumnak. A beosztottak általában hosszabb ideig dolgoztak, különösen a teremőrök, de meg is becsültük őket.

Az első időkből Aklan Jusztina, később pedig Sárközi Ferencné szolgált hosszabb ideig. Iratainkból kitűnik, hogy Sárközi Ferencné a kisegítő II. kulcsszámú álláson dolgozó hivatalsegéd 1964. évi november hó 1-i hatállyal kérte nyugdíjaztatását. Indokai: betöltötte az 57. évét, és összesen 11 évet szolgált. Kérte a Békés megyei Múzeumok Igazgatóságát, hogy részére öregségi nyugdíjat megállapítani és folyósíttatni szíveskedjék. A 46/1964. számú iratunk arról tanúskodik, hogy 1964. évi október 16-án feleségem, Nagy Gyuláné, Verasztó Erzsébet arra kérte a Békés megyei Múzeumok